

До 75-річчя
ТНПУ ім. В. Гнатюка

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА ЯК СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОЇ І СВІТОВОЇ ОСВІТИ, НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ

УДК 378.1(07)

Володимир Кравець

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

У статті аналізуються основні віхи становлення і розвитку Тернопільського національного педагогічного університету та окреслюються перспективи розвитку на сучасному етапі.
Ключові слова: ТНПУ ім. В. Гнатюка, університет, Закон України “Про вищу освіту”, місія університету.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка – один із найстаріших вищих навчальних закладів західного регіону України, який сьогодні є престижним освітнім і культурним закладом, науково-методичним центром педагогічної освіти та науки Тернопілля. Його авторитет ґрунтується на вдалому поєднанні сформованих упродовж століть багатьох традицій та поступальному стабільному розвитку, врахуванні нових тенденцій сучасної вищої школи. Завдяки високій якості навчального процесу, застосуванню ефективних освітніх технологій, висококваліфікованому кадровому потенціалу, динамічним науковим зв'язкам із провідними науковими центрами і закладами освіти, університет отримав широке визнання.

Сімдесятип'ятирічний ювілей ТНПУ ім. В. Гнатюка, який відзначаємо цього року, змушує вкотре заглибитися в минуле для осмислення сьогодення та визначення перспектив. Зробити це можна лише подолавши традиційний фактологічний рівень аналізу пройденого та зосередившись на концептуальних ідеях. Однією з таких ідей, що об'єднує різні часові виміри – є ідея Університету, зміст якої Г.-Г. Гадамер вклав у слова: “Вчора, сьогодні, завтра”. Адже безвідносно до часу, Університет покликаний бути “місцем комунікації”, “космосом наук”, головна прерогатива якого – “передавати та поширювати знання” [1].

Університети, які з'явилися в середньовічній Європі, поступово стали її освітніми й науковими центрами, а в міру поширення європейської цивілізації – зразком для наслідування по всьому світу. Відповідно, інтеграція України в західний культурний простір не можлива без власного Університету, не просто як науково-освітнього закладу, а “вільної та відповідальної спільноти, в якій поступ і поширення знання були б постійним і нескінченним процесом” [2, с. 302].

Лише застосувавши ідею Університету як мірило поступу, можна зрозуміти складну логіку розвитку вищої освіти на Тернопіллі. Вона розпочалася в

Кременці у 1620 р., де виникали, діяли, реорганізовувалися братська школа, колегіум, гімназія, ліцей. На цьому шляху були тривалі часові перерви, конкуренція між духовною і світською освітою, зосередженість на різних національних проектах. Але незмінним залишалося прагнення до знань, що складає основу ідеї Університету.

Колегіуми XVII ст. хоча й не були класичними університетами, все ж орієнтувалися на їх програми. А коли в 1805 р. було відкрито Волинську вищу гімназію, то її натхненник, Тадеуш Чацький, пророкував закладу славу видатного осередку освітньої та науково-дослідницької думки, називав його польським Оксфордом чи Кембріджем. Ідея створення університету після смерті Т. Чацького підтримувалася діяльністю князя Адама Чарторийського, який у 1818 р. добився відкриття ліцею. Цікаво, що отримання кременецьким закладом офіційного статусу ліцею А. Чарторийський розумів як проміжний етап його висхідного розвитку за схемою: вища гімназія – ліцей – університет [3, с. 163]. Відзначимо, що на той час ліцей згуртував чимало прогресивних представників польської інтелектуальної еліти як-от Й. Лелевель, О. Міцкевич, С. Зенович, Е. Словацький. Отож, його слава як “Волинських Афін” була закономірною.

У 1833 р. після польського повстання, російська влада прийняла рішення про закриття ліцею та переведення його викладацького складу, учнів та матеріально-технічної бази в Київ. Там наступного року було відкрито університет святого Володимира [4, с. 7]. Цей факт гідний уваги з огляду на подальшу історію, бо у XX ст. Кременець передасть свою традицію Тернополю.

Так об’єктивно склалося, що кременецькі навчальні заклади були орієнтовані на потреби польської нації. Відроджений у 1921 р. кременецький ліцей сприяв колонізації, не переймаючись реальними проблемами краю. Саме тому важливими стали події 1940 р., після входження західноукраїнських земель у склад УРСР. Тоді 15 квітня вийшла Постанова РНК УРСР про відкриття учительського інституту у Кременці. Його директором призначено Івана Вакулу. Цей день вважається датою заснування нашого ВНЗ. Але головне – навчання було переорієнтовано на потреби українців, які отримали доступ до освіти. Попри складнощі воєнних років, навчання було відновлено в 1944 р. під керівництвом У. Краглика, а в 1950 р. учительський інститут було реорганізовано в педагогічний інститут.

Наступним етапом стало переведення у 1969 р. інституту в Тернопіль.

Причини такого кроку були очевидні. У нових умовах ВНЗ міг зростати, вести на належному рівні навчально-виховну й наукову роботу, успішно конкурувати з іншими педагогічними інститутами за наявності сучасної матеріально-технічної бази та максимальної концентрації інтелектуальних зусиль. У Кременці якісних умов для цього не вистачало. Отож, переведення ВНЗ в обласний центр відкрило перед ним нові обрії, стало запорукою невпинного зростання [5, с. 156]. Історія знову повторилася, надавши дорогу Тернопільському державному педагогічному інституту.

1970–1980-ті рр. – надзвичайно важливий час для становлення інституту. Визначальна роль у цьому належала ректорам: М. Л. Бригінцю (1950–1974 рр.), О. Ф. Явоненку (1974–1982 рр.), І. М. Бутницькому

(1982–1984 рр.), Ю. В. Іващенко (1984–1990 рр.). За їх участі сформовано викладацькі кадри, розширено структуру факультетів і кафедр. Інститут зміцнився молодими амбітними викладачами, які заклали основи сучасних наукових та освітніх традицій у біології, геології, хімії, мовознавстві, техніці та інших галузях. Помітними на республіканському рівні стали досягнення спортсменів, а виступи мистецьких і творчих колективів – окрасою свят у регіоні.

На високий рівень було поставлено формування матеріально-технічної бази інституту – побудовано головний навчальний корпус інституту, спортивний комплекс, гуртожитки, облаштовано ботанічний сад, введено в дію санаторій-профілакторій тощо. Не випадково, з 1 січня 1986 р. інститут, який по праву вважався одним із кращих освітніх закладів республіки, було переведено до першої категорії вузів.

Створення незалежної української держави актуалізувало проблему реорганізації системи освіти. Перед інститутом було поставлено завдання не тільки зберегти кадровий потенціал і матеріальну базу, але й якісно підвищити систему підготовки майбутніх педагогів у нових історичних умовах, реформувати навчальний процес шляхом запровадження новітніх ефективних освітніх технологій, забезпечити необхідні умови для реорганізації навчального закладу в університет.

Про те, як це відбувалося в складних економічних умовах перших років незалежності, свідчать здобутки: надання інституту IV рівня акредитації (1995 р.), перетворення в університет з присвоєнням імені відомого українського етнографа Володимира Гнатюка (1997 р.) та надання статусу національного (2004 р.). Це стало важливими умовами державного визнання. Університет нагороджено дипломами лауреата Міжнародного Академічного Рейтингу популярності та якості “Золота Фортуна”. За консолідованим рейтингом вузів України 2014 р., складеним інформаційним освітнім ресурсом “Освіта.ua”, ТНПУ ім. В. Гнатюка зайняв друге місце у ТОП-10 кращих педагогічних ВНЗ України.

Для кращого розуміння пройденого за 75 років шляху, доречно навести кілька цифр. Якщо в 1940 р. у Кременецьке педагогічне училище вступило 170 бажаючих, то сьогодні на 31 спеціальності денної і заочної форми навчається 6086 осіб. А всього за роки діяльності університет підготував понад 55 тисяч фахівців для середніх загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів. Тисячі його вихованців стали визнаними майстрами педагогічної справи, вченими відомими своїми науковими здобутками не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Із 4-х факультетів та 7-и кафедр у 1940 р. університет розширився до одного інституту, 9-и факультетів, 2-х центрів, 39-и кафедр. Також діють докторантура і аспірантура, функціонують спеціалізовані вчені ради з 8-и спеціальностей. А замість 16 викладачів, сьогодні працює 487, серед яких – 1 академік Академії педагогічних наук України, 1 член-кореспондент Академії педагогічних наук

України, 7 академіків галузевих академій, 55 докторів наук (11,2 %), 343 кандидати наук (70,5 %).

Якщо до 1990 р. професорсько-викладацький склад формувался за рахунок

випускників та вчених з різних областей України, то в подальшому склалася потужна місцева школа науковців. А відтак, можна говорити про формування наукової традиції, перетворення вишу в Alma mater для своїх вихованців. У 1991 р. було відкрито аспірантуру, яку на сьогодні закінчило понад 300 осіб, а майже 70 % захистили кандидатські дисертації. Станом на 1 вересня 2014 р. в аспірантурі навчалася 138 аспірантів із

22 спеціальностей. Важливу роль в підготовці науковців відіграють аспірантура та докторантура, що дає змогу готувати науково-педагогічні кадри для ТНПУ, а також інших, переважно педагогічних, ВНЗ України.

Одним із визначальних напрямків розвитку ТНПУ є інтеграція в європейський і світовий глобальний освітній простір. Університет одним із перших у країні започаткував кредитно-трансферну систему навчання, а в 2013 р. приєднався до Великої хартії університетів. На сьогодні діє 30 угод про співпрацю ТНПУ ім. В. Гнатюка з університетами Європи, Канади та США. Однак, ці кроки самі по собі нічого не змінять, якщо не відбудеться глибока внутрішня трансформація, а саме – переорієнтація національної системи вищої освіти і науки на підготовку такого людського капіталу, який би забезпечив інноваційний розвиток країни за рахунок тісної взаємодії вищої освіти, науки, бізнесу та влади.

У цьому контексті варто позитивно оцінити прийняття Верховною Радою України Закону України “Про вищу освіту” та його окремі положення щодо підвищення статусу університету. Мова йде про запровадження реальної академічної і фінансової автономії вишів, повернення науки в університети. Зокрема, ст. 30 передбачає надання статусу дослідницького університету “національному вищому навчальному закладу, що забезпечує проривний розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки та інновацій” [6]. Безумовно, що в цьому одна з перспектив розвитку будь-якого університету нашої країни.

Головна справа сучасного університету, за визначенням Я. Пелікана, складається з трьох взаємопов’язаних щаблів: поступ знання через наукове дослідження, поширення й інтерпретація знань через викладання та розповсюдження знань через наукові публікації [2, с. 200]. У ТНПУ ім. В. Гнатюка це повністю реалізується. Щорічно на базі закладу проводиться 10–15 міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій. За результатами

наукових досліджень лише у 2010–2014 р. науково-педагогічні працівники університету опублікували 81 монографію, майже 900 підручників і посібників для вишів та школи, 2972 статті у фахових виданнях. Зростає кількість закордонних публікацій. Із 162 минулорічних публікацій 49 – у міжнародних наукометричних базах даних (Scopus, Web of Science, Ulrich’s Periodicals Directory, Current Contents, Index Copernicus та інші). У рейтингу вищих

навчальних закладів України за показниками наукометричної бази даних Scopus університет піднявся на 43 позицію, у системі Webometrics – 42 місце.

Прийняття Закону про вищу освіту спонукає розробити нові навчальні плани і програми, які не лише в кількісних параметрах, але й якісно та за змістом відповідатимуть новим тенденціям вищої освіти. Зокрема, активно впроваджується система електронних навчальних курсів, оснащених матеріалами лекцій, методичними рекомендаціями та тестами. У електронну мережу введено електронні версії 73 навчально-методичних праць викладачів, 60 % підручників і посібників. У зв'язку з реформою, університет розробив нові нормативні документи щодо організації освітнього процесу, дистанційного навчання, організації роботи екзаменаційної комісії, створення навчальних планів тощо. Напрацювання цих документів – реальний крок у напрямку академічної автономії. Зростання ролі дистанційної освіти спонукало до проведення стажування усіх викладачів вишу з курсу “Технології дистанційного он-лайн навчання”.

Сьогодні університету визначається складними викликами постіндустріальної цивілізації, глобалізацією всіх соціально-економічних процесів, розривами між етичними й екологічними засадами розвитку суспільства та стрімким розвитком технологій, загостренням конкуренції на всіх рівнях. Не випадково, в цих умовах потребує чіткості усвідомлення місії університету в межах регіону, країни та світу. Згідно Статуту університету, ця місія полягає:

- у створенні умов для здобуття студентами якісної, конкурентоспроможної вищої освіти відповідно до вимог ринку праці сучасного постіндустріального, інформаційного суспільства;
- підготовці високопрофесійних, морально стійких, патріотичних фахівців, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, шляхом органічного поєднання їх самостійної систематичної навчальної, пошуково-дослідницької, громадської діяльності та якісної викладацької й виховної роботи, ґрунтовних наукових досліджень науково-педагогічних працівників;
- забезпеченні особистісного розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу з урахуванням їх індивідуальних потреб та здібностей на основі принципів гуманізації та гуманітаризації, індивідуалізації та диференціації;
- збереженні, поширенні і розвитку цінностей української та світової культури, сприянні духовному розвитку учасників навчального процесу.

У конкретизації своєї місії університет виходить з того, що якісна освіта – гарант майбутньої зайнятості випускника, а запорука якісної освіти – профільність ВНЗ. Тому і надалі пріоритетними будуть спеціальності педагогічного профілю [7, с. 10].

Виконання цієї місії можливе через дієву участь усіх причетних до університету – викладачів, студентів, працівників. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка в кожному поколінні

перебуває в постійному формуванні власного інтелектуального середовища, у якому творчий пошук, відкриття, навчання, інновації залишаються головною умовою повноцінної діяльності. Адже, врешті-решт, університет – це традиція, спрямована вперед.

Список використаних джерел

1. *Ідея університету*: Антологія / упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська. – Львів: Літопис, 2002. – 304 с. 2. *Пелікан Я.* Ідея Університету. Переосмислення / Ярослав Пелікан. – К.: Дух і літера, 2009. – 360 с. 3. *Чуйко С.* Кременецький ліцей в контексті XIX століття / Сергій Чуйко // Тернопілля '96. Регіональний річник. – Кн. 2. – Тернопіль: Збруч, 1996. – С. 162–167. 4. *Войцеховський Ю., Коляда І., Пилипчук Я.* Кременецький ліцей – осередок елітної освіти на Волині (до 200-річчя заснування навчального закладу) / Юрій Войцеховський, Ігор Коляда, Ярослав Пилипчук // Історія в школі. – 2005. – № 11–12. – С. 1–7. 5. *Вища педагогічна освіта і наука України: Історія, сьогодення та перспективи розвитку.* Тернопільська обл. / ред. рада вид.: В. Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому: В. П. Кравець (гол.) [та ін.]. – К.: Знання України, 2011. – 279 с. 6. *Закон України “Про вищу освіту”* (01.07.2014. № 1556 – VII) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. 7. *Статут Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* Прийнято загальними зборами трудового колективу від 12 січня 2015 р. – Тернопіль: видавництво ТНПУ, 2015. – 30 с.

Владимир Кравець

ТЕРНОПОЛЬСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ВЛАДИМИРА ГНАТЮКА: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

В статье анализируются основные вехи становления и развития Тернопольского национального педагогического университета и определены перспективы развития на современном этапе.

Ключевые слова: ТНПУ им. В. Гнатюка, университет, Закон Украины “О высшем образовании”, миссия университета.

Volodymyr Kravets

TERNOPIL VOLODYMYR HNATYUK NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY: HISTORY AND MODERNITY

In the article basic landmarks of becoming and development of the Ternopil national pedagogical university are analysed and the prospects of development are outlined on the modern stage.

Key words: V. Hnatiuk TNPU, university, the Law of Ukraine “On Higher Education”, mission of university.